

Мср Милица Соврлић, асистент  
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу  
ORCID: 0000-0003-1824-4428

Прегледни научни рад  
УДК: 347.736/.739(37)  
DOI: 10.46793/UPSSXII.085S

## ОДГОВОРНОСТ ЗАКУПЦА ЗА ШТЕТУ КОЈУ НА ЗАКУПЉЕНОЈ СТВАРИ ПРОУЗРОКУЈЕ ДРУГИ ПРЕМА ПРАВИЛИМА РИМСКОГ ПРАВА\*

### Резиме

Током трајања периода закупа, закупца је имао обавезу да употребљава ствар са одређеном пажњом како би спречио њено оштећење. То значи да је морао да води рачуна не само да неки његов поступак не умањи вредност ствари већ и да не дозволи да се то учини. У супротном, одговарао је за штету. У раду се разматра у којим случајевима, под којим условима и у ком обиму је закупца одговарао уколико је штета на закупљеној ствари настала поступцима других лица.

**Кључне речи::** *locatio conductio rei*, закупца (conductor), одговорност, штета, трећа лица.

### 1. Увод

Уговор о закупу ствари (*locatio conductio rei*) је консенсуални уговор *bona fidei* који настаје када се странке споразумеју да ће једна уступити на коришћење покретну или непокретну ствар, а друга да ће за то платити одговарајућу накнаду. Основна обавеза закуподавца (*locator-a*) је да препусти ствар на привремено коришћење и да обезбеди да задовољава сврху због које је узета у закуп док је основна дужност закупца (*conductor-a*) да плати закупнину (*merces*). Међутим, закупца је могао да буде обавезан на више него што је сам износ закупнине. Користећи туђу ствар, између осталог, морао је да покаже одређену пажњу како његови или поступци

---

\* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

других лица не би погоршали стање ствари и тиме проузроковали штету за закуподавца.<sup>1</sup>

Општи стандарди понашања који су водили одговорности су *dolus* и *culpa*.<sup>2</sup> Док је *dolus* намерно наношење штете, а у контексту уговора потпуно одсуство добре вере,<sup>3</sup> *culpa* је немарно понашање према закупљеној ствари. То је у принципу био објективни стандард зато што је *culpa* оријентисана на дело, а не на извршиоца.<sup>4</sup> Конкретно, закупца је у употреби ствари морао да покаже пажњу натпросечно пажљивог и савесног домаћина (*diligens pater familias*).<sup>5</sup> То значи да није одговарао за случајно погоршање или пропаст ствари, као ни за погоршања која су настала редовном употребом.<sup>6</sup>

Међутим, осим за сопствене поступке, закупца је одговарао и уколико је штета настала поступцима других лица. То се недвосмислено потврђује из једног Улпијановог коментара у којем истиче да је закупца морао да пази да не повреди имовину или било које право које је повезано са истом, нити да дозволи да се то учини.<sup>7</sup>

У раду се разматра одговорност закупца у ситуацији када штету на закупљеној ствари проузрокују робови и подзакупци, а како је реч о случајевима одговорности за другог, положај закупца се посматра кроз услове и обим одговорности.

## 2. Одговорност за штету коју проузрокују робови

Први случај одговорности закупца за штету коју на закупљеној ствари нанесе други може се посматрати кроз ситуацију када штету проузрокује закупчев роб. Овај вид одговорности је неспоран.

---

<sup>1</sup> D. 20, 2, 2.

<sup>2</sup> D. 13, 6, 5, 2; D. 13, 6, 5, 15; D. 16, 3, 1, 10; D. 19, 2, 9pr; D. 19, 2, 24pr; D. 50, 17, 23; C. 4, 65, 28; Schulz, F., *Classical Roman Law*, Oxford, 1962., стр. 547.

<sup>3</sup> D. 47, 2, 65, 5; D. 13, 6, 5, 15; Plessis, J. P., *Letting and Hiring in Roman Legal Thought: 27 BCE-284 CE*, Leiden, Boston, 2012., стр. 29.

<sup>4</sup> Frier, W. B., *Tenant's liability for damage to landlord's property in classical Roman law*, Zeitschrift der Savigny-Stiftung fuer Rechtsgeschichte/Romanistische Abteilung, 1978, стр. 244; Zimmermann, R., *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Traditions*, Oxford, 1996, стр. 376.

<sup>5</sup> Станковић, Е., Валдетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2020, стр. 348 и 306.

<sup>6</sup> I. 3, 24, 5; Стојчевић, Д., *Римско право, Облигационо право*, књига II, свеска II, Београд, 1954, стр. 90.

<sup>7</sup> D. 19, 2, 11, 2 (*Ulpianus libro 32 ad edictum*): *Item prospicere debet conductor, ne aliquo vel ius rei vel corpus deterius faciat vel fieri patiatur.*

Текст, који се према постојећим изворима узима као кључни за потврду одговорности за другог код уговора о закупу је D. 9, 2, 27, 9.<sup>8</sup> Реч је о одговорности за непажљивог роба ложача пећи на закупљеном сеоском имању.

D. 9, 2, 27, 9 (*Ulpianus libro 18 ad edictum*)

*Si fornicarius servus coloni ad fornacem obdormisset et villa fuerit exusta, Neratius scribit ex locato conventum praestare debere, si negligens in eligendis ministeriis fuit...*

Нерације (*Lutius Neratius Priscus*), дискутујући о случају у којем је закупчев роб заспао поред пећи, а услед чега је дошло до пожара у којем је изгорела вила, сматра да је за штету одговоран купац по основу *actio locati* и то ако је био непажљив у избору роба намештеника (*si negligens in eligendis ministeriis fuit*).

Овај текст, сем што потврђује одговорност за другог по основу уговора, потврђује и да је за одговорност купца неопходно да на његовој страни постоји немарност (*culpa*). Другим речима, купац није био субјект објективне одговорности и зато да би *actio locati* имала успеха, немарност (*culpa*) се морала приписати њему. У конкретном случају, понашање купца се квалификује као *culpa* зато што је одабрао неодговарајућег роба да чува пећ и тиме угрозио кућу.<sup>9</sup>

Међутим, оно што се поставило као питање у неспорној одговорности купца је њен обим односно, да ли је одговарао искључиво накнадом штете по основу *actio locati* или је имао право да роба преда у ноксу. Прецизније, да ли је и под којим условима била могућа ноксална одговорност у случају да је штета настала у вези са уговорним обавезама. Потврду размишљања у овом правцу пружа почетак D. 19, 2, 11pr и Улпијаново питање да ли је купац одговоран за немарност свог роба и оних којима је дао имовину у подзакуп и у којој мери је одговоран, да ли ће предати роба у ноксу или ће одговарати у своје име. С обзиром на то да се коментар у наставку, а како ћемо касније видети, односи само на то како ће купац одговарати у случају да је штета настала радњама подзакупаца, могући одговор на питање у којој мери је купац одговарао у случају да је штету нанео роб, пружа други Улпијанов коментар. Реч је о D. 9, 2, 27, 11 који се односи на одговорност купца уколико су робови запалили сеоску кућу (*villa*).

D. 9, 2, 27, 11 (*Ulpianus libro 18 ad edictum*)

*Proculus ait, cum coloni servi villam exussissent, colonum vel ex locato vel lege Aquilia teneri, ita ut colonus possit servos noxae dedere, et si uno*

---

<sup>8</sup> Frier, W. B., *Tenant's liability...*, стр. 256, Zimmermann, R., *нав. дело*, стр. 377.

<sup>9</sup> Zimmermann, R., *нав. дело*, стр. 377; Tritremmel, D., *Vicarious liability in Roman locatio conductio*, University of Vienna Law Review, Vol. 4, No 2/2020, стр. 152.

*iudicio res esset iudicata, altero amplius non agendum. Sed haec ita, si culpa colonus careret: ceterum si noxios servos habuit, damni eum iniuria teneri, cur tales habuit. Idem servandum et circa inquilinorum insulae personas scribit: quae sententia habet rationem.*

Улпијан преноси Прокулово мишљење да купац одговара или по основу купа или по основу Аквилијевог закона тако да купац може робове ноксално да преда и да ако је ствар пресуђена по основу једне тужбе по основу друге не треба поступати. Али ово важи, како даље наводи, уколико није било немарности закупца, јер ако је имао робове делинквенте, одговоран је због противправне штете зато што поседује такве робове. На крају коментара се додаје да се истог треба држати и у погледу личности станара у стамбеној згради.

На прво читање, коментар указује да је куподавац имао право на алтернативну примену *actio locati* и *actio legis Aquiliae noxalis* у случају да су закупчеви робови запалили кућу.

*Actio legis Aquiliae* са ноксалном предајом робова била је могућа под условом да купац није био крив. У супротном, тј. ако је имао робове делинквенте одговарао је због противправне штете по основу тужбе из Аквилијевог закона и без могућности да робове ноксално преда. Другим речима, то што је купац имао робове делинквенте претпоставља као да је сам починио штету.

Ако се пође од тога да субјективни однос који господар има према радњи роба односно да ли он за поступак зна (*scientia domini*) или не (*inscencia domini*) одређује меру његове одговорности, може се објаснити правничко резонување у овом случају. Наиме, ако је на страни господара постојало знање (*scientia domini*), а које значи да је био у позицији да спречи догађај и то није учинио, господар је одговарао целим износом штете без могућности ноксалне предаје.<sup>10</sup> Сходно томе, *actio legis Aquiliae noxalis* је долазила у обзир ако су робови запалили кућу без знања закупца. У супротном, односно, уколико је знао, а томе се није супротставио у обзир је долазила редовна тужба из Аквилијевог закона као да је сам починио штету.<sup>11</sup>

Што се тиче *actio locati* и њене примене, једино спорно може да буде да ли је купац одговарао искључиво накнадом штете по основу тужбе из уговора или је имао могућност да робове преда у ноксу. Међутим, претпоставља се да положај закупца у овом случају није био другачији од положаја који је имао када је одговарао по основу Аквилијевог закона и да је Прокул дозволио ноксалну предају роба и у односу на *actio locati*, под условом да на страни закупца нема немарности (*culpa*). Фријер (*Frier*), а оправдавајући овакву одговорност, закључује да је Прокулов образац мишљења био јасан. Ако се

---

<sup>10</sup> D. 9, 4, 2; D. 9, 4, 3; D. 9, 4, 4.

<sup>11</sup> Полојац, М., *Аквилијев закон и правна култура*, Београд, 2015, стр. 87.

одговорност за случај деликта могла избећи ноксалном предајом зашто би закупац био лишен таквог ограничења у случају штете у вези са обавезама из уговора када је свакако одговоран за дела својих робова.<sup>12</sup> У овако претпостављеној одговорности по основу подизања *actio locati* то је значило да је закупац био у потпуности одговоран ако је показао немарност (*culpa*) при избору робова и ако је као резултат њихове кривице нанета штета, а када услов у погледу његове кривице није испуњен имао је право ноксалне предаје робова.<sup>13</sup>

### 3. Одговорност за штету коју проузрокују подзакупци

Поред одговорности за понашање својих робова, закупац је одговарао и за подзакупце. Давање закупљене имовине у подзакуп одражавало је тренутне потребе и највише се испољавало у сфери закупа станова. Проблем недостатка стамбеног простора на крају периода републике и током прва два века принципата био је очигледан. Расположиви простор су све више заузимале јавне зграде и куће богатих па су сиромашнији били приморани да живе у изнајмљеним становима и буду у милости богатијих који су диктирали услове својих уговора.<sup>14</sup> Стамбени закупци су углавном живели у најамним зградама (*insulae*) које је власник директно издавао преко потчињених лица<sup>15</sup> или је закључивао уговор о закупу целе зграде, а закупац је даље станове и собе давао у подзакуп (*sublocatio*).<sup>16</sup> Поред тога што је био одраз тренутних потреба, практиковање подзакупа олакшало је и то што закуподавац није морао да буде власник ствари већ је било довољно да може закупцу да обезбеди физичку контролу над њом.<sup>17</sup>

Одговорност закупца за штету коју проузрокују подзакупци потврђује се кроз два поменута фрагмента која се односе на одговорност за робове, D. 19, 2, 11pr и D. 9, 2, 27,11. Међутим, за разлику од случаја одговорности за радње роба где се на почетку D. 19, 2,11pr само изражава дилема да ли је закупац одговоран у своје име или има право ноксалне предаје, случај који се односи на подзакупце не оставља никакву сумњу у погледу услова и обима одговорности.

---

<sup>12</sup> Frier, W. B., *Tenant's liability...*, стр. 261 и 263.

<sup>13</sup> Frier, W. B., *Landlords and Tenants in Imperial Rome*, Princenton University Press, Princenton, New Jersey, 1980., стр. 146.; Tritremmel, D., *нав. дело*, стр. 148.

<sup>14</sup> Schulz, F., *нав. дело*, стр. 544.

<sup>15</sup> D. 14, 3, 5, 1; D. 7, 8, 16, 1.

<sup>16</sup> О закупу целе инсуле и положају таквог закупца видети: Frier, W. B., *The Rental Market in Early Imperial Rome*, The Journal of Roman Studies, Vol. 67, 1977.; Plessis, P., *Janus in the Roman Law of Urban Lease*, Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 55, H. 1, 2006.

<sup>17</sup> Watson, A., *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*, Oxford, 1965, стр. 110.

D. 19, 2, 11pr (*Ulpianus libro 32 ad edictum*)

*Videamus, an et servorum culpam et quoscumque induxerit praestare conductor debeat? Et quatenus praestat, utrum ut servos noxae dedat an vero suo nomine teneatur? Et adversus eos quos induxerit utrum praestabit tantum actiones an quasi ob propriam culpam tenebitur? Mihi ita placet, ut culpam etiam eorum quos induxit praestet suo nomine, etsi nihil convenit, si tamen culpam in inducendis admittit, quod tales habuerit vel suos vel hospites: et ita Pomponius libro sexagesimo tertio ad edictum probat.*

На почетку коментара, како је већ речено, поставља се питање да ли је закупца одговоран за немарност свог роба и оних којима је дао имовину у подзакуп и у којој мери је одговоран, да ли одговара искључиво накнадом штете или може роба ноксално да преда. Након тога, излаже се о одговорности за подзакупце, а као и код одговорности за поступке роба поставља се питање обима одговорности односно да ли је закупца само имао обавезу да уступи сва права на тужбе или је одговоран као да је немарност била његова сопствена. Позивајући се на Помпонијево мишљење, Улпијан закључује да је закупца у своје име одговоран за немарност својих подзакупаца (подстанара), иако о томе ништа није било договорено, под условом да је био немаран при давању имовине у подзакуп таквим лицима.

Као и код одговорности за робове и овде је меру одговорности закупца одређивао његов однос према подзакупцима. Закупца је одговарао у своје име накнадом штете по основу тужбе из уговора о закупу уколико му се може приписати кривица (немарност). Код одговорности за робове кривица се могла огледати у погрешном избору роба да обави неки посао у вези са закупљеном ствари, а исто се може препознати и када је реч о одговорности за подзакупце. Закупца је у извесној мери бирао подзакупце и неки начин је морао да их дисциплинује и надзире. На пример, он или лице које је за то било задужено имало је обавезу да спроведе наредбу префекта ноћних чувара и да опомиње станаре у стамбеној згради да се понашају тако да неки њихов поступак не доведе до појаве пожара, а посебно да их опомиње да увек имају довољно воде у својим становима.<sup>18</sup>

Да је природа личности станара могла утицати на меру одговорности закупца потврђује и D. 9, 2, 27, 11. Аналогно решењу да је закупца одговарао у пуном износу по основу тужбе из уговора уколико је имао робове делинквенте, примењује се и на случај да је имао подзакупце који су склони недозвољеним поступцима.

Конечно, узимајући у обзир наведене коментаре изводи се закључак о условима и обиму одговорности закупца за штету коју проузрокују подзакупци. Ако је закупца био немаран при избору подзакупаца одговарао је

---

<sup>18</sup> D. 1, 15, 3, 4.

накнадом штете по основу тужбе из уговора. Ако није било кривице, а имајући у виду да је реч о лицима која се не могу ноксално предати, само је уступао право на одговарајуће тужбе.<sup>19</sup>

#### 4. Уговорне клаузуле и ограничење одговорности

Осим закупа земље када је закупца имао обавезу да ради све у складу са условима уговора, а пре свега да пази да радове на имању обавља у право време како обрада ван сезоне не би изазвала пропадање земљишта и да води рачуна о зградама на њему како не би дошло до оштећења<sup>20</sup>, у погледу другог предмета закупа се ништа тако конкретно није захтевало.<sup>21</sup> Међутим, понашање закупца је у многим случајевима прецизирано посебним уговорним клаузулама. Уношење таквих одредби је сасвим сигурно било у интересу закупаца па се оправдано може поставити питање како ће закупца одговарати ако дође до њиховог кршења. Полазећи од тога да је одговоран и за своје и за поступке других лица, положај закупца у том случају се може сагледати уколико се претходно да одговор на два питања. Прво, да ли се одговорност за сопствене поступке кретала у оквиру одређеног стандарда пажње или је била строжија и друго, а у светлу одговорности за другог, на који начин је одговарао. Тачније, како је одговарао уколико је друго лице прекршило посебну уговорну клаузулу и проузроковало штету на закупљеној ствари.

Што се тиче првог питања, одговор се може тражити у једном од примера који је потекао од републиканског правника Алфена (*Alfenus Varus*):

D. 19, 2, 29 (*Alfenus libro septimo digestorum*)

*In lege locationis scriptum erat: "Redemptor silvam ne caedito neve cingito neve deurito neve quem cingere caedere urere sinito". Quaerebatur, utrum redemptor, si quem quid earum rerum facere vidisset, prohibere deberet an etiam ita silvam custodire, ne quis id facere possit. Respondi verbum sinere utramque habere significationem, sed locatorem potius id videri voluisse, ut redemptor non solum, si quem casu vidisset silvam caedere, prohiberet, sed uti curaret et daret operam, ne quis caederet.*

Алфен износи да је у уговор о закупу унето следеће: „Закупац не сме да сече, поткресује и пали дрваће и не сме да дозволи било коме да га посече, поткреше или спали“ и да се поставило питање да ли закупца треба да спречи

---

<sup>19</sup> Frier W. B., *Landlords and Tenants...*, стр. 146.

<sup>20</sup> D. 19, 2, 24, 2; D. 19, 2, 25, 3; *Paulus, Sententiae*, 2, 18, 2. Фријер претпоставља да је ово била уобичајена обавеза закупца када је реч о закупу земље и да се није морало посебно уговарати. Frier, W. B., *Tenant's liability...*, стр. 240 и 241.

<sup>21</sup> Zimmermann, R., *нав. дело*, стр. 375.

свакога кога је видео да предузима неку од забрањених радњи или на дрвеће треба тако да пази да то нико не може да учини. Одговорио је, како истиче, да реч „дозволити“ (*sinere*) укључује оба значења, али да је закуподавац по свему судећи имао намеру да закупца спречи сваког кога види да сече дрвеће као и да буде опрезан и да предузме мере предострожности да га нико не посече.

Тумачећи овај текст, аутори најпре закључују да то што се помиње „чување“, а што би могло да значи да је закупца одговарао за *custodia*, не утиче на личну одговорност за насталу штету. МекКормак (*MacCormack*) сматра да фраза *silvam custodire* да обезбеди чување дрвећа не подразумева применљивост одређеног стандарда пажње па самим тим и одговорности већ се њоме изражава садржина закупчеве обавезе која се може дефинисати као обавеза да предузме кораке који су неопходни да би се спречило да други оштете дрвеће (*curare et dare operam*). Ако су такви кораци предузети, а неко је ипак успео да посече или оштети дрвеће, тешко да је одговорност закупца у том случају могућа. Другим речима, клаузула да закупца чува дрвеће је ништа више од одговорности за немарност (*culpa*).<sup>22</sup> Истог мишљења је Фријер (*Frier*). Закупцу земље се није приписивала одговорност за чување и да буде одговоран за сву штету осим оне која се може приписати вишој сили. Сходно томе, закупца је, како је закључивао и МекКормак, теоретски могао да избегне одговорност доказујући да је штета настала упркос његовој великој пажњи.<sup>23</sup>

Поред личне одговорности у односу на уговорну клаузулу, одговорност закупца се може посматрати и у погледу одговорности за друга лица. Одговорност за друго лице у случају да је понашање закупца прецизирано уговорном клаузулом најпре се потврђује кроз D. 19, 2, 11, 4 који говори о штети коју узрокује роб.

D. 19, 2, 11, 4 (*Ulpianus libro 32 ad edictum*)

*Inter conductorem et locatorem convenerat, ne in villa urbana faenum componeretur: composuit: deinde servus igne illato succendit. Ait Labeo teneri conductorem ex locato, quia ipse causam praebuit inferendo contra conductionem.*

Улпијан преноси да је је између закуподавца и закупца договорено да се сено не сме стављати у кући у граду (*villa urbana*), да је то ипак учињено и да се роб запаливши сено убио. Бавећи се даље обимом одговорности наводи Лабеоново мишљење да је закупца одговоран по основу тужбе из уговора (*actio locati*), јер је он сам био узрок несреће тако што је унео сено и тиме прекршио правила закупа.

---

<sup>22</sup> MacCormack, G., *Custodia and Culpa*, Zeitschrift der Savigny-Stiftung fuer Rechtsgeschichte/Kanonistische Abteilung, 1972, стр. 195.

<sup>23</sup> Frier, W. B., *Tenant's liability...*, стр. 245.; MacCormack, G., *нав. дело*, стр. 195.

У предмету који се разматра закупац је прекршио клаузулу уговора и самим тим прекршио принцип добре вере. Како је штета повезана са кршењем уговорне клаузуле која је очигледно била предвиђена у сврху заштите виле од пожара, Лабен држи закупца у потпуности одговорним *ex contractu* и одобрава *actio locati* иако је штета директно изазвана од стране друге особе.<sup>24</sup> Дакле, за разлику од уобичајене ситуације када је закупац одговарао за штету коју проузрокује роб под условом да је био немаран при његовом избору или ако је једноставно имао робове делинквенте када је могао роба ноксално да преда, у случају кршења уговорне клаузуле правила одговорности су била другачија. Закупац је искључиво одговоран накнадом штете по основу тужбе из уговора о закупу.

На исти начин, закупац је одговарао и у случају да је до штете односно кршења уговорне клаузуле дошло услед радњи коју је предузео неко ван породице. Наглашавање личне одговорности закупца потврђује Хермогенијаново мишљење у D. 19, 2, 12 где се једноставно истиче да би закупац био одговоран за насталу штету чак и да је неки странац (*extraneus*) запалио ватру.<sup>25</sup>

*Milica Sovrlić, LL.M., Assistant  
Faculty of Law, University of Kragujevac*

## **THE LESSEE RESPONSIBILITY FOR DAMAGE CAUSED BY OTHERS ON THE RENTED THING ACCORDING TO THE RULES OF ROMAN LAW**

### ***Summary***

*During the lease period, the lessee had the obligation to show certain care in order to prevent damage to the property. This means that he had to take care not only that some of his actions did not reduce the value of things, but also that he did not allow someone else to do so. Otherwise, he was liable for the damage. The paper discusses in what cases, under what conditions and in a which way the lessee was liable if the damage to the leased item was caused by other persons.*

---

<sup>24</sup> Tritremmel, D., *нав. дело*, стр. 150; Thomas, J.A.C., *Actiones Ex Locato/Conducto and Aquian Liability*, Acta Juridica, 1978, стр. 128.

<sup>25</sup> D. 19, 2, 12 (Hermogenianus libro secundo iuris epitomarum) *Sed etsi quilibet extraneus ignem iniecerit, damni locati iudicio habebitur ratio.*

**Key words:** *locatio conductio rei, tenant (conductor), liability, damages caused by others.*

## Литература

- Јустинијанове Институције, превео са латинскога Лујо Бакотић, Београд, 1912.
- Julije Paulo, *Sentencie*, превео са латинског Анте Ромац, Загреб, 1989.
- MacCormack, G., *Custodia and Culpa*, Zeitschrift der Savigny-Stiftung fuer Rechtsgeschichte/Kanonistische Abteilung, 1972.
- Plessis, J. P., *Letting and Hiring in Roman Legal Thought: 27 BCE-284 CE*, Leiden, Boston, 2012.
- Plessis, P., *Janus in the Roman Law of Urban Lease*, Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 55, H. 1., 2006.
- Полојац, М., *Аквилејев закон и правна култура*, Београд, 2015.
- Станковић, Е., Валдетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2020.
- Стојчевић, Д., *Римско право, Облигационо право*, књига II, свеска II, Београд, 1954.
- Schulz, F., *Classical Roman Law*, Oxford, 1962.
- Thomas, J.A.C., *Actiones Ex Locato/Conducto and Aquian Liability*, Acta Juridica, 1978.
- Tritremmel, D., *Vicarious liability in Roman locatio conductio*, University of Vienna Law Review, Vol. 4 No 2/2020.
- Frier W. B., *Tenant's liability for damage to landlord's property in classical Roman law*, Zeitschrift der Savigny-Stiftung fuer Rechtsgeschichte / Romanistische Abteilung, 1978.
- Frier W. B., *Landlords and Tenants in Imperial Rome*, Princenton University Press, Princenton, New Jersey, 1980.
- Frier, B., *The Rental Market in Early Imperial Rome*, The Jurnal of Roman Studies, Vol. 67/1977.
- Zimmermann, R., *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Traditions*, Oxford, 1996.
- Watson, A., *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*, Oxford, 1965.
- Watson, A., *The Digest of Justinian*, Vol. 1 и Vol. 2, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998.